

WPROWADZENIE

Przedsięwzięcie jakim jest konkurs „Debiut naukowy”, którego tematem wiodącym w 2011 roku był: „Zrównoważony rozwój”, już drugi rok z rządu organizowało Biuro Parlamentarne Posła do Parlamentu Europejskiego prof. dra hab. inż. Jerzego Buzka w Raciborzu. Tę edycję zorganizowano we współpracy z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Raciborzu, Akademią Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie i Narodową Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy.

Na tegoroczny konkurs nadesłano około 300 artykułów z wielu dziedzin takich jak: ekologia, psychologia, socjologia, filozofia, informatyka, europeistyka, edukacja, fizyka, co świadczy o szerokiej i interdyscyplinarnej możliwości pojmowania pojęcia jakim jest „zrównoważony rozwój”.

Tak szerokie spektrum tematów pojawiło się, dzięki zainteresowaniu jakie wzbudził konkurs wśród studentów studiujących na kilkudziesięciu najważniejszych uczelniach wyższych w Polsce. Studenci rekrutują się z takich uczelni jak (w kolejności alfabetycznej):

Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi (Wydz. Wodzisław Śląski), Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie, Collegium Civitas w Warszawie, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Państwowa Szkoła Wyższa im. JP II w Białej Podlaskiej, Politechniki: Opolska, Radomska i Warszawska, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytety Ekonomiczne w Katowicach i Wrocławiu, ponadto Uniwersytety: Jagielloński, Jana Kochanowskiego w Kielcach (filia Piotrków Trybunalski), Łódzki, Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Szczeciński, Śląski, w Białymstoku, Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Warszawski, Wrocławski, oraz Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej. Ponadto nadesłano artykuły z kilku uczelni wyższych z Ukrainy: głównie z Kijowa, Żytomierza i Czerkas.

W zaproszeniu wystosowanym do uczelni, studentów i mediów określono jak należy rozumieć „zrównoważony rozwój”. Organizator w regulaminie napisał: „zakres znaczeniowy pojęcia jest bardzo szeroki. Zmieniał się on na przestrzeni ostatnich lat w zależności od układów, rozwoju społeczeństw, stosunków społeczno - politycznych. Dziś występuje w wielu różnych postaciach, znaczeniach i kontekstach. Na uniwersalność tego pojęcia wskazuje pierwsza definicja, którą ogłoszono na zakończenie prac komisji Bruntland w 1987 roku. Zrównoważony rozwój zdefiniowano wówczas jako *rozwój, który zapewnia zaspokojenie potrzeb obecnych pokoleń, nie przekreślając możliwości zaspokojenia potrzeb pokoleń następnych.*

Koncepcja zrównoważonego rozwoju zawiera w sobie obszerną gamę zachowań – które konieczne są – by wstrzymać lub przynajmniej spowolnić „szerzący się upadek naturalnego kapitału”. Rozwój zrównoważony w myśl zacytowanej wyżej definicji oznacza umiarkowane wykorzystanie zasobów bez nadmiernego naruszania ich podstawowej postaci. A więc wspomniana koncepcja przyjmuje swego rodzaju jakościowo nową formę świadomego, a przede wszystkim odpowiedzialnego życia – zarówno w wymiarze indywidualnym jak i społecznym, na zasadzie rozwoju razem z otoczeniem –

społecznym i przyrodniczym z uwzględnieniem oczekiwań społecznych jak i ograniczeń ekologicznych.

Wszelkie działania prowadzone na rzecz zrównoważonego rozwoju, winny uwzględnić wszystkie przejawy niezbędne do prawidłowej homeostazy środowiska – w tym – istotna jest międzynarodowa sprawiedliwość, wspólnota i dobro interesu jak i konieczna odpowiedzialność do wdrożenia koncepcji.

Zrównoważony rozwój jest główną przesłanką „ery ekologicznej”, która kładzie nacisk swego rodzaju harmonią potrzeb ludzkich i „potreb przyrodniczych”. Uzmysłowanie potrzeb natury wraz z nakreśleniem kierunków działań – wiąże się z większym naciskiem na konieczność opiekowania się środowiskiem naturalnym – także tym, które odnosi się do własnego otoczenia, a więc można stwierdzić, iż musi wystąpić sytuacja skutecznej świadomości społecznej i ekologicznej: świadomości społecznej pojmowanej jako „zbiór szeroko rozpowszechnionych i akceptowanych w danej zbiorowości poglądów, idei, przekonań, które stają się wzorcami czy schematów myślenia wpojonych jej członkom i egzekwowanych przez społeczny nacisk” oraz świadomości ekologicznej - jako odłamu świadomości społecznej, która wynika z ogólnego pojmowania problematyczności świata. Rozumiana również jako kontrola nad ludzką działalnością. Świadomość globalna zwraca uwagę na wszelkie relacje społeczne kwestii gospodarczej, polityki, środowisko naturalnego.

Właśnie kryterium równoważenia winno być uniwersalnym miernikiem przedsięwzięć – które realizowane są przez wszystkie podmioty.

Zrównoważony rozwój nazywany jest także *ekorozwojem*. W takim znaczeniu rozumiemy go jako strategię osiągania godnego życia w ramach tego, co jest fizycznie i biologicznie możliwe, co gwarantuje zaspokajanie podstawowych potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń, zachowując jednocześnie trwałość funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz naturalną różnorodność, zarówno gatunków jak i ekosystemów. Z kolei, przyjęta w 2002 r. w Sztokholmie Agenda 21 dla Edukacji w Regionie Morza Bałtyckiego – definiuje zrównoważony rozwój m.in. jako :

- bezpieczne i zdrowe życie obecnych i przyszłych pokoleń;
- oparcie współpracy na zasadach demokracji, otwartości i aktywnego uczestnictwa, zarówno na poziomie lokalnym jak i regionalnym;
- zachowanie i podtrzymywanie różnorodności krajobrazowej i biologicznej”.

W kontekście powyższej próby zdefiniowania fenomenu jakim jest zrównoważony rozwój, zachęcono i zaproszono zainteresowanych do włączenia się do tego projektu poprzez przygotowanie artykułu zakładając, że zakres pojęcia pozostawia autorom wręcz nieograniczone możliwości.

Ponadto organizator w regulaminie określił jak pojmuje kryterium naukowości. Zatem aby artykuł został uznany za naukowy, jego autor musiał zaprezentować swój własny stosunek do problemu którego opracowania się podjął.

Wszystkie przedstawione w formie autorskiej prace mają różnorodną postać, co przekонуje nas jeszcze raz o tym, jak skomplikowana i rozległa jest poruszana tematyka. Redakcja nie ingerowała i nie zmieniała form oraz struktur nadesłanych prac, ale zaprezentowała je w pięciu grupach tematycznych w polskiej części i w trzech rozdziałach w części ukraińskiej.

Rada Naukowa pracowała w składzie:

- przewodniczący - prof. dr hab. inż. Jerzy Buzek,
- wiceprzewodniczący: dr Teresa Jemczura docent i Prorektor PWSZ w Raciborzu; dr hab. Franciszek Szlosek, prof. APS w Warszawie; Prof. zw. dr hab. Nella G. Nyczkało z NAPN Ukrainy,
- członkowie: dr Anatol Bodanko i mgr Henryk Kretek (sekretarz Rady Naukowej, Dyrektor Biura Posła do Parlamentu Europejskiego prof. Jerzego Buzka w Raciborzu, doktorant Uniwersytetu Opolskiego).

Natomiast ze strony ukraińskiej współpracowali: prof. dr Anatolij Iwanowicz Kuźminskij, prof. dr Olena Anatołiwna Bida, prof. dr hab. Oleksandra Antoniwna Dubasjenjuk, prof. Oleksij Wasilowicz Marzenko, oraz dr Katerina Kasiarum (sekretarz).

Rada Naukowa po zapoznaniu się z pracami i dokonaniu wnikliwej analizy nadesłanego materiału, doceniła wkład intelektualny autorów, ich inwencję, sposób omówienia problemu jak i prowadzenie procesu myślowego. W wyniku ewaluacji, oceniający zdecydowali, że autorzy trzech najciekawszych prac, w trzech kategoriach, zostaną wyróżnieni zaproszeniem do odwiedzenia Parlamentu Europejskiego przez prof. Jerzego Buzka.

W kategorii artykułów nadesłanych przez magistrantów, laureatem został student Uniwersytetu Warszawskiego - Adam Płoszka studiujący prawo na IV roku na Wydziale Prawa i Administracji, oraz jest słuchaczem III roku stosunków międzynarodowych na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych. W kategorii doktorantów nagrodzony zostanie Maciej Jarzębski - słuchacz Międzyuczelnianego Centrum NanoBioMedycznego w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, II rok studiów doktoranckich, kierunek fizyka.

Wśród studentów z Ukrainy laureatem został Igor Olegowicz Stratijczuk – student 5-ego kursu na specjalności cybernetyka ekonomiczna w Naczelnym Naukowym Instytucie Ekonomiki i Prawa na Narodowym Uniwersytecie im. Bogdana Chmielnickiego w Czerkasach.

Rada Naukowa doceniła jeszcze trzy artykuły przyznając wyróżnienia: Danielowi Kontowskiemu (UW i UJ), Piotrowi Majdakowi (AWF Warszawa) i Dariuszowi Tanajewskiemu (UW-M w Olsztynie). Natomiast autorów jedenastu najlepszych artykułów z Ukrainy wyróżniono zaproszeniem do udziału w konferencji podsumowującej edycję „Debiutu naukowego – 2011”.

Konkurs zakończyła międzynarodowa konferencja naukowa w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, przy udziale znakomitych gości i naukowców z Przewodniczącym Rady Naukowej prof. dr hab. inż. Jerzym Buzkiem. Około 50 artykułów zostało umieszczonych w wydanej z tej okazji okolicznościowej publikacji, tj. w recenzowanym sprawozdaniu z międzynarodowej konferencji naukowej. Ponadto autorzy prac zakwalifikowanych do publikacji przedstawili swoje poglądy podczas wystąpień w sesjach panelowych.

Organizatorzy i Rada Naukowa dziękują wszystkim, którzy wzięli udział w tym projekcie, zapraszając jednocześnie do następnej edycji „Debiutu naukowego” w 2012 roku.

Teresa Jemczura, Henryk Kretek

Adrian Marcin Bielecki

RÓWNOWAŻENIE ROZWOJU KONSTRUKCJI PRAWNYCH W STOSUNKU DO MEDYCyny I BIOETYKI NA PRZYKŁADZIE MACIERZYŃSTWA ZASTĘPCZEGO

Wstęp

Postęp w medycynie wkracza na coraz wyższy poziom. Współcześnie nawet tak intymne kwestie jak ludzka prokreacja, są z tego powodu tematem licznych debat, nie tylko etycznych czy socjologicznych, ale i prawnych. Środowiska lekarzy, etyków, prawników i polityków różnych państw próbują wypracować schematy rozwiązywania kwestii jakie przynosi rozwój możliwości współczesnej technologii medycznej. Za tym postępem musi nadążać prawo jako jeden z głównych regulatorów życia społecznego. Aby był to zrównoważony rozwój, należy jednak dostosować rozwiązania normatywne do obecnej wiedzy medycznej i bioetycznej. Zrównoważony rozwój nie oznacza bowiem ciągłego bezrefleksyjnego przyjmowania postępu techniki, ale dokonywania pewnych wyborów dotyczących tego, co na obecnym etapie rozwoju ludzkości korzystne, a co nie, zarówno z punktu widzenia jednostki jak i społeczeństwa. Dotyczy to wszelkich sfer życia w tym np. wojskowości. Do dziś na świecie mamy do czynienia ze swoistym memorandum dotyczącym zakazu użycia pewnych rodzajów broni m.in. bomby atomowej. Jest to sprzężone z tym, że rozwój techniki przynosi często nieprzewidywalne skutki, które potencjalnie mogą być dalece bardziej szkodliwe i przewyższać potencjał użyteczności nowych rozwiązań technicznych.

Jest to szczególnie istotne w czasie dostosowywania polskiego prawa do europejskich standardów bioetycznych. Polska do dziś¹ nie ratyfikowała *Konwencji o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej w dziedzinie zastosowania biologii i medycyny*², a w konsekwencji nie jest jej stroną. W Sejmie VI kadencji trwały żywiołowe prace dotyczące ustawy regulującej zagadnienia bioetyczne m.in. zapłodnienie pozaustrojowe (in vitro). W tych projektach zagadnienie macierzyństwa zastępczego nie może pozostać niezauważone. Jasnym jest, iż debata publiczna nie powinna skupiać się tylko na emocjach, ale także na rzeczowych argumentach.

W niniejszej pracy postaram się przedstawić najważniejsze zagadnienia dotyczące instytucji zastępczego macierzyństwa z prawnego punktu widzenia i pokazać, jak powinien wyglądać zrównoważony rozwój tych regulacji. Będzie to w pierwszej kolejności kwestia ważności umowy o macierzyństwo zastępcze. Postaram się także spróbować odpowiedzieć na pytanie, które nie jest dziś wcale oczywiste, mianowicie – kogo prawo winno uznać za matkę dziecka? Teza będąca osią rozważań jest taka, iż na dzień dzisiejszy należy uznać za nieważne umowy macierzyństwa zastępczego, szczególnie przy odpłatności tego typu usług. Jest to spowodowane tym, iż m.in. generuje sytuacje nierozwiązywalne, nie tyle na gruncie prawnym, ile etycznym, przy czym wystarczyć ponowić pytanie postawione wyżej – która matka – genetyczna czy biologiczna ma prawo do opieki nad dzieckiem? Postaram

¹ Stan prawny na dzień 15 października 2011r.

² Zwanej dalej Konwencją Bioetyczną.

się w dalszej części pracy pokazać, iż ogrom problemów jakie stwarza ta sytuacja jest dosadnym argumentem za postawioną wyżej tezą. Prawo powinno bowiem hamować pewne tendencje i regulować w ten sposób zjawiska społeczne.

Rozważania oparte będą na obecnych, lecz także w odniesieniu do projektowanych regulacji. Zawarty kontekst prawnoporównawczy pozwolić porównać rozwiązania rodzime z obcymi. Prawo bowiem nie jest systemem norm będących w próżni. Chodzi tutaj zarówno o relacje pozasystemowe między prawem, a społeczeństwem, jak i międzysystemowe – pomiędzy poszczególnymi systemami prawnymi. Tylko rozpatrywanie norm w kontekście obu tych aspektów prowadzić może do prawidłowych metodologicznie wniosków.

Terminologia

Na wstępie należy wyjaśnić pewne kwestie terminologiczne. Wydaje się to niezbędne dla zrozumienia toku dalszych rozważań. Najważniejszą kwestią jest wyjaśnienie istoty macierzyństwa zastępczego. Celną definicję tej praktyki sformułował prof. Safjan. Zdefiniował on macierzyństwo zastępcze jako sytuację w której *kobieta zachodzi w ciążę i rodzi dziecko bez intencji jego wychowania i przejęcia w przyszłości jakiegokolwiek odpowiedzialności rodzicielskiej, zaś w umowie zawieranej przed poczęciem dziecka z innymi osobami (...) zobowiązuje się do natychmiastowego jego wydania z chwilą urodzenia i wyrażenia zgody na adopcję przez swoich kontrahentów lub jednego z nich*³ Brytyjska Komisja Warnock⁴ uznała za zastępcze macierzyństwo praktykę polegającą na tym, iż kobieta jest w ciąży z zamiarem przekazania dziecka innej kobiecie po porodzie.

Komisja do spraw Reformy Prawa w Ontario wyróżniła natomiast pewne typy konfiguracji macierzyństwa zastępczego:

1. *kobieta zostaje sztucznie zapłodniona in vivo nasieniem dawcy, a po porodzie dziecko zostaje przekazane dawcy nasienia;*

2. *jajo kobiety zostaje zapłodnione in vitro, embrion zostaje wszczepiony do macicy kobiety zdolnej do donoszenia ciąży, po porodzie zaś dziecko zostaje przekazane dawczyni jaja;*

3. *kobieta zostaje zapłodniona in vivo, embrion zostaje wyplukany z jej macicy i wszczepiony do macicy innej kobiety zdolnej do donoszenia ciąży, zaś po porodzie dziecko zostaje przekazane dawczyni komórki jajowej;*

4. *komórka jajowa kobiety zostaje zapłodniona in vitro lub in vivo z następnym wyplukaniem go z macicy i wszczępieniem do macicy innej kobiety, a po porodzie dziecko zostaje przekazane osobie trzeciej, tj. dawcy nasienia i jego żonie.*⁵

Należy także przywołać podział macierzyństwa zastępczego na tzw. tradycyjne i gestacyjne⁶. Tradycyjne macierzyństwo zastępcze polega na tym iż matka zastępcza (biologiczna) jest zarazem matką genetyczną, bowiem to jej komórka jajowa zostaje zapłodniona nasieniem ojca. W macierzyństwie zastępczym gestacyjnym matka zastępcza

³ M.Safjan, *Prawo wobec ingerencji w naturę ludzkiej prokreacji*, Warszawa, 1990, s. 135.

⁴ Komisja powołana w Wielkiej Brytanii w 1982 r. zajmująca się regulacjami dot. wspomaganego rozrodu. Wzięła nazwę od przewodniczącej, filozof M.Warnock.

⁵ Cytat za: M. Frasz, D. Abłażewicz, *Reżim prawny macierzyństwa zastępczego na tle porównawczym*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, vol. VI, A.D. MMVIII, s. 32.

⁶ M. Frasz, D.Ablażewicz, *Reżim...*,